

CODEX
JURIS BOHEMICI.

TOMI SECUNDI PARS ALTERA,

CONTINENS

JUS TERRAE ATQUE JUS CURIAE REGIAE SAECULI XIV-^{MI},

QUAM

IMPENSIS REGIAE SOCIETATIS SCIENTIARUM BOHEMICAЕ

EDIDIT

HERMENEGILDUS JIREČEK.

PRAGAE.

TYPIS GRÉGERIANIS.

1870.

PRAEFATIO.

Volumen hoc est pars secunda tomi secundi Codicis nostri, complectens monumenta Juris terrae et Juris curiae regiae saeculi quartidecimi (1306—1420); quae monumenta singillatim proposita haec sunt:

1. Carminum antiquorum fragmenta duo.
2. Decreta Brecislai I. ducis.
3. Statuta ducis Ottonis.
4. Decretum comitiorum regni Boemiae.
5. De tabulis terrae in Boemia et Moravia antiquitus institutis disputatio. Pag. 2.
6. Sententiae a judicio terrae Boemiae latae. 17.
7. Kniha starého pána z Rožmberka. — (Liber domini a Rosenberg). 68.
8. Fragmentum praxeos judicariae 98.
9. Majestas Carolina (Statuta zemská) 100.
Appendix documentorum constitutiones „Maj. Car.“ illustrantium 188.
10. Řád práva zemského. — Ordo judicii terrae 198.
11. Officium circa tabulas terrae 256.
12. Inventiones baronum 284.
13. Decreta duo Caroli regis 285.
14. Formae literarum apud tabulas confici solitarum 285.
15. Formae querelarum 312.
16. Formulae juramentorum 331.
17. Formae literarum judicialium 334.
18. Constitutio officialium terrae 352.
19. Pana Ondřejie z Dubé Výklad na právo zemské české. (Domini Andreae a Dubá Explanatio juris terrae Boemiae) 356.

} Pag. 1.

20. Sententiae a iudicio terrae Boemiae latae. Series altera. 387.

21. Juris terrae Moraviae reliquiae. 398.

22. Jus curiae regiae. 403. Additamentum 414.

In hisce monumentis conquirendis qui consilio operaque nos iuvarunt, sunt celeberrimi viri: Dr. A. Gindely qui tabulario terrae Boemiae administrando praeest, Romualdus de Hube senator Warsowiensis, B. Wagner praefectus tabularii Treboniensis, Dr. A. Tille gymnasii Treboniensis rector, W. Schulz scriptor c. r. bibliothecae Universitatis Pragensis, V. Brandl tabularii terrae Moraviae atque Dr. F. Emler tabularii civitatis Pragensis praefecti.

Commodandis literis librisque manu scriptis concessaque describendi potestate nos adjuvarunt custodes administrandae c. r. bibliothecae Universitatis Pragensis praepositi et illustrissimi principes J. Adolphus a Schwarzenberg et Georgius a Lobkovic.

In proemiis tum primi tomi tum hujus voluminis latine perscribendis magna ex parte officio studioque promptissimo operam nobis navavit Wenceslaus Wojáček, gymnasii Reginae-gradecensis professor.

Quibus omnibus viris honestissimis de opere nostro optime meritis gratias ut debemus, persolvimus.

Impensas in hocce volumen edendum fecit inclyta R. Societas scientiarum boemica, quo nomine et ipsi et celeberrimo praesidi ejus Dr. Francisco Palackio singularem in modum nos obstrictos esse profitemur.

Reliquum est, ut etiam typographiae Dr. Edwardi Grégerii gratias et laudes agamus, cujus cura effectum est, ut ab ornatu et specie nihil admodum huicce volumini deesse videatur.

Scribam Vindobonae, Calendis Januariis 1870.

H. Jireček.

19.

Pána Ondřeje z Dubé

Výklad na právo zemské české.

(Domini Andreae a Dubá Explanatio juris terrae Boemiae.)

Insigne hoc juris boemici monumentum scriptum est exeunte saeculo XIV. et ineunte saeculo XV. — Complectitur „memoriam,“ quam dominus Andreas natu major a Dubá (qui usque ad 1394 supremus regni Boemiae iudex fuit) „a majoribus suis nec non a compluribus baronibus natu grandibus qui juris boemici studio tenebantur, acceperat atque ipse quum Carolo atque Wenceslao regnantibus summi iudicis munere multos per annos fungeretur, didicerat, tractarat, observaverat fideliter cum suis collegis fidelissimis cumque aliis illius temporis officialibus.“ Atque his ipsis rebus operi domini Andreae magnum pondus adfertur, quod est quasi speculum, in quo, quale jus boemicum exeunte saeculo XIV. et ineunte saeculo XV. fuerit, conspicitur.

„Výklad“ (i. e. explanatio, explicatio) constat e Prooemio ad Wenceslaum regem scripto (Připis králi Václavovi IV), unde patet, opus inchoatum fuisse post annum 1394, quo dominus Andreas munere supremi iudicis fungi desierat.

Verba libri, quibus principale argumentum continetur, clauduntur articulo 82; dein aliquot sententiae sequuntur latae posterius, tempore inter a. 1402 et 1410 interjecto. Sine dubio hi quoque appendices domini Andreae sunt, qui anno 1412 mortuus est; nam ipse articulo 121, qui extremo proximus est, legentem ad articulum superiorem i. e. 32 remittit.

Libri autem manuscripti, in quibus Výklad invenitur, permulti sunt: Contextus editionem optimam Palacký in illo praestantissimo opere, quod „Archiv český“ inscribitur, adornavit (II. p. 481—517).

Opus domini Andreae optime notum erat Victorino a Všehrd, qui nonnullis locis Librorum suorum „de iure, iudiciis atque tabulis terrae Boemiae“ id respicere videtur (II. 1, II. 21, II. 26, IV. 16, V. 5). Etiam B. Balbinus opus illud in codicibus manuscriptis saepius vidit, quorum de uno sic refert: „Hunc codicem conscripsit Andreas de Duba, vir in vetere Boemia summus et summis in rebus versatus, Carolo IV. imperante supremus regni iudex“ (De legibus vetustis). In linguam germanicam translata est haec „Explicatio“ simul cum „Libro domini a Rosenberg“ atque cum „Ordine juris terrae,“ quae versio asservatur in libro manuscripto bibliothecae Pragensi principum a Fürstenberg sign. I. a. 5. Sed interpretatio facta anno 1751, quo tempore lingua boemica plane deserta iacebat et subtilior antiqui ser-

monis boemici cognitio prorsus periisse videbatur, doctis boemici juris existimatoribus haud magni facienda esse videtur.

Nos in edendo hoc Andreae a Dubá libello secuti sumus editionem Palackianam, quam cum exemplo manuscripto, quod in bibliotheca Pragensi principum a Lobkovic servatur, contulimus.

Přípis králi Václavovi IV.

Najosviecenějšíemu kniežeti a pánu, pánu Václavovi, Římskému vždy rozmnožiteli a Českému králi, pánu mému milostivému i koruny České dědici českému přirozenému: já Ondřej starší z Dubé službu svú ponížemú a hotovú ku poslušenství Tvé Velebnosti, Pane a králi mój milostivý, vzkazují!

V tom, jakožto Tvój věrný z Tvé koruny České přirození věru poddaný, k Tvé cti, a k Tvému i vše země České počestnému, i k obecnému dobrému, psal sem pamět svú, již sem ot svých předkův i ot mnohých starých pánův, ježto sú země České práv milovali, slychal, a sám, jsa mnoho let v úradě sudieho najvyššieho, za otce Tvého i za Tebe, se naučil, vedl a držal věru, i s svými tovariši věrnými, i s jinými toho času úředníky. Najvíce proto, aby ta ctná pamět o zemský řád se mnú starým člověkem za Tebe neminula. Nebo mním, že jest málo pánův Českých již pohřielu, by pomněli, co sú jich otcové za právo měli; a nepomnějí ani vědu, i vedú každý k své vůli s svými zámysly, v Tvých těch úradiech nemilostivě groše dobývajíce, mimo staré ustanovenie. A skrze to koruna Česká na službě rytierův a panoší a najvíce na poslušenství, Ty na svém pauství, obec duchovních i světských na cti i na zboží, chudí i sirotci na svém dědictví obmeškání a právo České na svém řádu zrušení jsú a velice obmeškání. A na koho křik obecný, než na Tě? na koho k Bohu žaloba, než na Tě? o kom zlá pamět, než o Tobě? Ty toho můžeš lehce otbyti a vinen tiem nebýti, jedno přijma naučení, učím svú snažnost, komuž úřady dáš nedals, a přísahu ot nich přijímáš, kaž, ať pravdu božskou vedú, a v té pravdě i k té pravdě právo staré a obyčejné vedú, bez zámyslu nových práv, ať v tom groše nehledají mimo staré ustanovenie, a ještě v tom ustavení ať milost činie, a stran ať nedržie, hotoví jsúce každému k jeho potřebě vždycky, neb za to berú a jmají. Také kaž, ať o svú věc sami před se nepohonie lidí; také jich mlazší ať u sebe lidských poručníkův nechovají, ježto pře vedú a tajně s nimi rady mají. Každé také, tvých nápadův spravedlivých ať jsú pilni podle práva: když jsi Ty aneb kto po Tobě jest práv, ať se jemu nedlí: kdež práv nejsi, ale pro Tvój ok ik ať ihned konec bude pověděn k Tvému, aby na právě

dosti jmiel. Taký okřik v zemském súdě ovšem stavuj pilně skrze své úředníky; neb kdež úředník svého pána vymlívá, a pánem svým sebe nevymlívá, dobrěť jest: než kdež die úředník: „mnú to nenie“ a pán mlčí — zlé znamenie! Protož že Ty jsi slúp a světlo vsie spravedlnosti a pomsta zlých, vystřiehaj se toho milý pane! skrze své úřady. Všem jsi pánóm pán, všems chytrcóm mudr, všems bezpravciem osídlo, všems dobrým mil a pravý boží dar. Pravím také, ačby Tvoji úředníci přísežní ot Tebe prikázanie vezmúc, snad toho tak nevedli, jaks Ty kázal. okřik jmáš (jakož i dnes jde, o který neřád); rozkážiž své věrné radě, ať to ohledají a navedú z horšieho v lepšie. Pane milý! cožť písí anebo psáti budu, tohoť se nelekám mluviti i hlásiti před každým člověkem: neboť pro jiné toho nečiním, než pro Tvú čest, a pro obecné dobré země České.

Čtyřie jsú úředníci ot Tebe v zemském řádu ustavení, ježto slovú najvyšší; neb jsú ot Tebe najvyššieho pána ustaveni, k Tvému a k Tvé koruně a vsie obec země České ku pokoji a ku počestnému zvolení a jich úřadové nadání, aby v tom, což jim jest poručeno, Tobě napřed a potom chudému i bohatému pravdu činili, a což páni otsúdie, aneb což se lidé svolé dobrovolně, toho jim paměť poručena. To písí v knihy, ježto slovú dsky, skrze své písáře. Ti páni ot Tebe úřady mají aneb přijímají, a Tobě přísahají věrní býti i vsie České zemi: ot Tebe čest mají a zbožie, ot obce groš určený za svú práci. Třie z nich mají býti páni urození: purkrabie Pražský, komorník najvyšší, sudí najvyšší; ale čtvrtý, písář najvyšší, nemá býti pán urozený, ale člověk obecný a dobrě zachovalý a k tomu v tom dobrě umělý. A což z těch který má bráti, a diel jich moci, dolechi psáti.

Purkrabie najvyšší Pražský, neb jeho mlazší, má moc k zlým ve vsie popravě zemské země České sáhnúti, a zemany vsecky, ktož se předeň přivolají aneb otvolají, a naň se podvolé, súditi i jednati, a pokoj zaručiti, a dále, ač bude třeba, na pány oteslati. Má také, když úřad káže a komorníka vydá, úřadu poslem svým dáti pomoc, a věrdnuk vzieti; a má jemu ot pívoda ztrava dána býti. A kdež jest ot úřada komorník, tu nemá listu ot úřad umieti: ale kdež komorníka nenie, nechtie-li věřiti úřadu, ale vezmi list a jeho posel věrdnuk a sám kopu. Má také purkrabie, když súd zemský bude, stolice pánóm a seděnie zjednati, šraňky osaditi, aby tam nešel, ktož pán nenie, pánóm pokoj učiniti k slyšení pravdy, řečníky miesty zdělití. Má miesto podle komorníka najvyššieho na levé straně, hól drže v ruce: panské kázanie, což z súdu vyneseno bude, činiti, a když král sede na súdě, státi má s hólí, a král na jeho místě seděti. Má také, když a dokudž úřad veškeu anebo jich mlazší

sedie, býti při úřadu pro pokoj, a za to jej úřad má v podobných prosbách uslyšeti. A mají jemu na každé suché dni na propítie jedno panování dáti, mimo jeho díel v panováních. Má také mieti, kdež zbožie postupují neb z věže vypustie, kopu grošuv svého práva, opovědi ran, svád nebo morduv i jiných nápaduv; a pocty na purkrabstvie; i zbožie jest svědomé. V panský potaz na soudě nemá jíti, ani žádný úředník bez přivolání.

Komorník nejvyšší má miesto své najvyš na soudě mezi pány. Ten má práva králova z práva brániti; komornísky mlazšie má v své moci; na toho sluší, neb na jeho mlazšieho, podle sudieho, opovědi bráti a památne, do kaply svědky přijímati a přísahy poslúchati, vzvody na dědiny a othádanie dědin všecko. Ot jeho starosty komorníci mají prošení býti na pöhony i na všecky věci, a nemá jemu více dáno býti jedno groš ot každého, buď nač buď. Toho úřadu páu nemá najímati: neb jsú komorníci králem nadáni z královstvie, a neplatie ani úrokóv ani berně zemské; než má jim starosta kázati na každé roky věřeji ot věřeje při úřadu býti, aby je lidé sobě zjednali k své vůli, jakž kto móż koho. A komorník ižádný ot pöhonu nemá viec vzieti, nežli v jednom kraji pět grošóv, v druhém deset a toho kraje komorník pět grošóv; v třetiem patnácte, a v čtvrtém dvaceti, a těch krajóv komorníci každý pět grošóv; a každý, když svědčí pöhon neb co ke dskám vyznává, tehda jeden groš, jenž slove nákrm nebo nápoj. Na všecky úmluvy, vzvody, panování, othádanie, nemá mieti viec komorník, než věrdunk od jistce, a za ztravu groš ot vyznanie, a starosta ot danie groš. Komorníč druh nemá mieti viec ot vzvodu dědinného, neb othádanie, buď málo nebo mnoho, než v jednom kraji pět věrdunk, v druhém dvakrát viec, a v třetiem třikrát viec a v čtvrtém čtyřikrát viec, a ztravu podobnú, a vezme-li co viec, to mimo právo. A na kteréžby kolivěk roky starosta všech komorníkův nepostavil beze lsti, jest králova vina. Ve dsky kladenie dole poviem.

Sudí nejvyšší má miesto podle komorníka, a na pány pře podává: a kterémuž pánu káže vstáti a se pány se oč tázati, ten pán má poslušenstvie učiniti. Jeho mlazší podle něho tovariše opovědné, památne, svědky do kaply přijímá, řečníky vládne: a co ot těch věcí máte bráti, dole poviem. Ten pán v potazu súdném nebývá, jako i jiní úředníci: sám s menším úřadem a komorníkem a písarem do sta kop žaloby slyšeti móż; vzvody, panování, vklady ve dsky podle jiných dvú má, a bez jeho vôle, jako bez komorníka, žádný vklad desk nemóż dojíti.

Písar zemský dva jmá pod sebou písare, k většinu i k menším dskám; a s těmi nemá miesta podle pánóv na soudě, než u jich noh má dsky čísti, když právo vezme; sám před pány čti dsky,

když jeho písaři věřiti nechtie. A proto má býti učený, a má od desk ohledanie neb vymazanie kopu bráti, a jeho písař čtyři groše: než starým právem ot nižádné přihnané věci přede pány nemá nic bráti, a čísti má, když třeba. Ot registr ohledanie neb vymazanie nemá nic dáno býti, neb to jest písařova práce, ježto běře čtyři groše. O branie ot desk poviem dole. Tento úředník nemá býti v nálezných súdiech, jako i jiní jeho mlazší nemají býti v potazu úředníciem, než dsky přečtúce otsiesti, lečby byli přivoláni, a strana nebránila. Nemá také písař žádných kvaternóv vkladných v své moci mieti, aby je ohledoval bez úředníkov: nebo mají pod zámky býti. Dlužen jest také písař každý stran nedržeti, súdných věcí, ježto v súdě vězie, sobě ve dsky nepřijímati, neb jest to zvláštnie vina králova, a v žádné se při nepřimlúvati, než seděti do otázanie jako němý: také žádného v ničemž kromě desk osvědčiti nemož.

Tito čtyřie úředníci: purkrabie, komorník, sudí, písař, nemají žádného, doněvadž jsú úředníci, v svůj úrad pohoniti před se; jinak úradu nebudú hodni, jako strany ty; ale mají před pány po plném súdě vinníky své obžalovati, a obžalující prositi, aby ote pánov byli obesláni, aby každý stál a odpoviedal úředníku, z čeho jemu vinu dá. A když je páni jednu i druhé i třetie obešlie, a strana nestane, tehda úředníku má právo pomozeno býti podle panského nálezu.

Pravilf jsem krátce, co má bráno býti komorníkom ot pohonuov, ot svědčenie, co ot úmluvy, co ot vzvodu, co ot othádanie. V tom sem, to bóh vie, pověděl pravdu. A již pravi, že komorníč druh a podsudek opovědného nemají více bráti, než ot malých věcí groš, a více nic; a což více berú, tof berú proti právu. Památného nemá více bráno býti než z malé věci čtyři groše, a ot veliké věci, buď co buď, nic přes věrdunk. Ot vzvodu, buď mnoho neb málo, nemá více mieti než po krajích mimo ztravu, ot prvního kraje pět věrdunk, ot druhého dvakrát tolikéž, ot třetího třikrát, a ot čtvrtého čtyřikrát tolikéž, a nic více; pakli co více vezme, to proti právu. Též právě ot othádanie má držáno býti po krajích, kromě bylo-liby třeba měřice, tomu púvod má zaplatiti beze škody úrada, a nic více. Ot panovanie nemá více vzato býti, jedno pět věrdunk, kdež v dluhu nebo zápisiech, v úrociech nebo v nezpravách panují; a kdež je ze škod, tu nemá nic úradu dáno býti, neb úrad polovici má. Ot vkladov ve dsky úrad má bráti rozličně, podle věcí rozličných nebo vkladov: najprvé ot trhu, buď mnoho neb málo, ot kopy groš, s milostí; ot spolka, ot dánie, ot směny, buď mnoho neb málo, ot každého člověka kopu grošov, s milostí; ot každého statku ot persony písaři čtyři groše; ot ohledanie desk, buď mnoho neb málo, lečby byla přihnaná věc přede pány,

vždy kopu grošuv a písari čtyři groše; ot toho, ktož diel dáva nebo bére, kopu a čtyři groše; ot všech zápisov ote všech ježto jdú kromě desk dědinných, do sta kop grošov písarovi vždy čtyři groše a nic více, a přes sto kop, buď což buď, mimo pól kopy nic nebrati než peniez: neb ten peniez nejde jiným úředníkom k zisku, než samémn písari. (Jest peniez nedávno nalezený královu právu škodný, ale obci dobrý, pronidž mnoho zemským dskám škodí.) Menší písar nemá více bráti v svém ve všem úradě, než v každém statku ot osoby groš. Dsky zemské nemají nikdy býti otevřieny, než když páni sedie v plném súde: spolkové, dánie neb sstupkové nemají voláni (vlozeni) býti, než v plném súde.

Chceš-li křiku obecného prázdien býti a ote všie obce užitečný diek mieti, svolaje pány, kažiž jim to čisti a tak činiti, a ustanov, své úředníky vystrče z rady, a vynes to obci za svého zdravie, a budeš šťasten na duši i na těle. A chceš-li slyšeti, neb své radě kaž, ukážiť mnoho v úradě, ježtoť jest bráno za kopu deset, a za deset sto, ježto se pomstíť nad těmi, pro kohož okřik máš. A ráčíš-li mě slyšeti samého, ještěť chci více Tvého užitečného a počestného praviti.

Výklad na právo země České.

I.

§. 1. Právo zemské České jest dávno nalezeno, ještě ot pohanstvie, a najvíce od Přemysla oráče, a ot těch pánov, kteříž jsú té chvíle byli. A toho jest jistý důvod: neb mnoho obyčejov pohanských v něm jest držáno, jakožto očista železem horúcím, aneb uvrženie na vodu. A ten obyčej stál bez přietrži až do ciesaře Karla a do kněze arcibiskupa Arnošta prvého Pražského; ten jest ciesař, s plnú radú arcibiskupa i všech pánov a zeman, ten obyčej zrušil, že žaloby mají v sobě jedno tři škody mieti, a nic více, a pohnaný samú přísahú jmá otbyti póvoda; ale ještě to drží úrad se zmatkem. (Ta přísaha má býti podle rádu a zpósohy žalob, jakž se dole píše.)

§. 2. To zemské právo, tak jakž jest pod Českú korunú, na tré se dělí: jedno jest, ješto upřieno na královu stolicí hledí, jímžto jest král ot pánov zdávna nadán, ku polepšení jeho dostojenstvie; to jest súd dvo r s k ý, ježto také své úředníky a dsky má; o němžto tuto psáti nechci, neb o to nejsem tázán; a ten úrad se dělí ot zemského svobodného súdu, neb jinak k tomu súdu lidi pohonie, a jinak k svobodnému, i jiní jsú obyčeji.

§. 3. Panským také povoleniem města, klášteři i rozliční služebníci jsú rozličně ot súdu zemského vyňati, o němž o všem tuto mlčím.

§. 4. Druhé právo jest duchovnie, v němž způsob právy duchovními pod mocí arcibiskupovú jde; o němž tuto také mlčeti chci.

§. 5. (*O zemském právu.*) Ale o třetím, točiz o zemském právu svobodném, tuto chci psáti, že jest to právo v svém ustavení tak bylo i býti má svobodné, že ižádný člověk, počnúc ot krále až do tkáčete, kromě napřed psaných, nemohl se toho práva vydřieti neb zniknutí pro ižádnú věc, a najvíce pro dělinu svobodnú každý mohl připraven býti právem před pány, a na jich súdu a nálezu dosti jmieti, tolik jedno vynmúce svobodstvie královo; a to svobodstvie úřad Pražský vpině vie, v čem a kterak má právo veda, králi na kom uvěřiti. A proto slove právo svobodú; neb ty časy dřevnie nález panský moc měl proti člověku každému, a byl držán; a ktož proti práva obyčejí otbijejí neb othánie právo, kdokoli to učinil, toho sú páni mstili velmi skutečně: ale tyto časy mstie jedno řečí, a skutci jsú mrtvi. Dřevnie časy, ktož před úřadem slovem neb řečí zavinil, ihned u věži vsazen byl; a ktož svú braň obnažil, ruka jemu byla utata; ktož ranil neb skutkem udeřil, hlava jemu na prahu, kdež právo bylo, ihned stiata. A to ten dobrý ciesař Karel své časy věrně do smrti vedl. Proto bylo právo svobodné, neb jeho ruka svobodná bránila; ale již jest robotné, neb právo vedúc, náklady činiec, pomoci a obrany ot práva nemají; buď toho žel bohu a dobrým lidem.

§. 6. (*O vedení práva.*) Na tom právu svobodném o každú věc, buď o dědinu, o dluh, o škodu, nepřiezeň, mord, násilé, podávenie, únos, neb očkoli, každý člověk jmá dosti jmieti, jiných všech věcí neb pomst nechaje, pod pokutú eti, věry a vyhnánie z země za zhúbci a za zloděje zemského, a pod ztracením svého statku vseho i nápadu, jakožto panský obecný nález svědčí a ve dskách zemských popsán jest. Ale po hříechu již mnozí práva nechavše, jinak svú vůli vedú. Proč to? jedno, že vina pomsty nejímá; a kdež vina lehce sejde, tu ráda vůle zlá panuje, nad nřzby vždy pomsta měla býti.

§. 7. (*Kde práva hledati?*) Ktož pak chce svého dobytí právem tím svobodným zemským a z panského počestného řádu nevýjsti, ten má takto něniti: O každú věc neb nehodu, což se jemu ot jeho protivníka děje, jdi v Praze v ten dvór, kdež dsky zemské a stolice úředníkov Pražských jsú, a tu písáře nalezne, jenž ty věci potřebné jedná, a také starostu komorníčieho, jenžto je jakožto posly vsie země vydává. A tu podle jich rady k své potřebě, jakž tvá pravda záleží, žádať komorníka na pňhon. Ten hned bude dán;

a ty pónon vlož ve dsky k roku, kterýž tobě písař povie. A pak na ten rok stój a nečín tak, jakž budeš naučen, řečníka sobě do-
buda. A bude-liť rok tvého svědčenie jalový, to jest kromě rokóv,
na nichž žaloby prochodie: ale podle naučenie rok sobě opravíš
k těm rokóm, v nichž žaloby jdú. A tu pak na ty roky kaž ot
sebe žalovati, jakž tvá pře záleží. Ale že podle přičiny mnohých
vin mnoho jest žalob jiných a jiných, a také pónonové rozliční.
to chce ihned, počna ot pónonu do svědčenie, a ot svědčenie do
žaloby, a ot žaloby do pře ztracenie aneb do přísahy, pořád psáti,
podle mého malého smysla, což sem o tom slyšal, vídal a svú rukú
psal; a prosím, by mi bylo tolik věreno, dokudž naučenie lepšího
nebude.

§. 8. (*O pónonech.*) Jsú rozliční pónonové: Někteří z dědin
dědičkých, druzí z zástavných, nebo z věn, jiní z rozličných násilí,
jakožto z mordu, z výboje, z podávenie panenského neb vdovicho,
z únosu, ze zlata ukradenie, z kobylého pole, z velikého dluhu neb
z základu, i z jiných věcí, ježto jdú k dědictví neb k poslúpenství.
A ti všickni pónoni jdú trojím pónonem, ale jinak a jinak, jakož
dole psáno bude; kromě žen vdov, jimžto právo z milosti panské
jest dáno, aby jedniem pónonem z své zástavy věnné mohly poho-
niti k svým dskám, ač ve dskách mají; pakliby měly sstúpeniem
před lidmi svatebními, tehda také musie trojím pónonem pohouiti;
neb opět, ačby stav svóy vdoví proměnila která, a muži vložila ve
dsky, tehda musí muž pohoniti pónonem trojím. A ten každý trojí
pónon nemá potreby, by byl osvědčován podsudiemu anebo komorníč
druhu, neb jiného svědectvie potrebuje. A kterak se ti třie póno-
nové konati mají, to starosta komorníčí má věděti, v kterých nedě-
lých, aneb ku kterým rokóm. Toho se jedno vystřieci, aby ižádný
z těch tří pónonóv pónon neměl méně k svědčeni dvú nedělí a výše
šesti. A tak ot suchých dní do suchých dní úplně jmají třie zbě-
hnúti pónonové; a pak, kterak který jde, neb jíti má pónon, slyš dole.

§. 9. (*Pónon o dědictvie.*) Najprvé o dědictvie ot předkóv
příšlé, buďto poslúpenstvím neb kúpením aneb jinak kterakkoli při-
šlým, pónon má trojí jíti, ktožby toho byl zbaven bezpravně. Prvý
rok položití na dvě nedělí k svědčeni; a když ten rok mine a bude
dokonán, jakž právo, pak druhý vlož, a též dokoná, a třetí vždy na
suché dni potom příštie. A tu pak, ač páni súd osadie, má žaloba
jíti. Ale pohnaný v těch třech pónoniech nenie dlužen státi, než na
posledniem, tu kdež má dáti odpověď žalobě; lečby, maje co činiti,
poručníky své sobě zjednal a zdělal na prvý neb na druhý rok
svědčenie, tiť mohou miesto pohnaného odpoviedati na zisk i na ztrátu.

§. 10. (*Pónon o zástavy.*) Ale o zástavách tóž trojí pónon,
týmž během, krome věn ženských, o než tóž, jakož sem psal napřed.

§. 11. (*Žaloby k pónóm.*) K takým pónóm jsú právem žaloby zjednány tak, jakž každého pravda záleží: onoho po otci nedielném, onoho po bratru, onoho po dědu, onoho po společníku, onoho po dání, onoho po kúpení, onoho po králi, že jemu ty dědiny dal i dáti mohl, obdržav plným právem po smrti takého a takého; a tak o vše spravedlnosti, jakož kto k čemu neb kterým dědiuám právo jmá. A pak po žalobách u právě bčží panský uález, jenž jmá konečně bez dalšíeho otvolanie držán býti a úřadem po jich právu dání pomocen konečně. To jest o dědictvie; ale o kúpené dědiny pohnaný jmá po žalobě hned zástupce neb zpravce své, ač které jmá, jmenovati, a k těm má rok jmieti k selnání na prvnie suché dni před pány komorníkem, a těch jmá požiti podle svých desk.

§. 12. (*Pónon o hlavu a únos.*) Ale k těmto pónóm také trojím, o mord, o únos, o podávenie panen neb vdov, jdú při pónoniech jiná ohrazenie neb odpovědi. Najprvé o hlavu nebo o mordu, když se ot koho stane čiemu otci, bratru, neb strýci, neb stryčenci, neb jinému po meči přáteli. Když se mord stane, jest potřeba, aby ihned utekl se k úřadu a ku purkrabí Pražskému, obžalovati toho skutku, a ot úřada komorníka prositi na ohlédanie toho mordu, kdy se stal, a kterými ranami, a může-li rúcho krvavé jmieti, to okázati. A též o únos komorník má slyšeti súsedy, kde panna neb vdova byla, byl-li úp, nebo křik, nebo které dobývanie z tvrze, neb z chalupy, neb na cestě svobodné. A to když komorník obě sezná, tehda teprv potom pónon jmá jiti troji, jakož právo. A když přijde svědčenie, tehda rúcho krvavé okázati před úřadem, a s ním se třikrát opovědiati, ráno, v poledne a k večeru; a ta opověd má býti i před úřadem, i před Pražským purkrabí; a to pówod činiti má tři dni pořád, a vždy tak. Ale o únos má ta paní unesená postavena býti před úřadem, a jejie vyznání znamenáno ot písáře, a má hned od súdu panského dána býti k svatému Jiří abbatyši, a tu má chována býti do panského súdu; a má ji abbatyše tak chovati, aby s ní žádný mluvíti nemohl s žádné strany. A když súd přijde, a paní sedú na súd: tu má ta paní státi a z svého násilé žalovati po řečníku, a říeci, že jest to jejie slovo, nález pak na panské milosti. O hlavu a o mord, též jedno krvavé rúcho ukázati přede pány, aneb svědectvie komornície.

§. 13. (*O sirotku řád.*) Pak-li jest sirotek, let nemáje: tehda přítel po meči má ot sirotka před pány stít vzieti, a též věsti, jestli třeba, pána v potaz vezma, klínem předce v klín udeře, jakož ten pán naučt. Pak nález, pomsta i dówod má státi na panské vůli. (A tu se bojsm psáti přes jich vůli.) O podávenie týž běh: jedno povyk dovesti; a žaluje-li ona na svého násilníka, má jemu hlavu stieti. Pakli otec žaluje pro dceru, tehda oběma hlavu setmí,

když ona se sezná, že jest to učinil s jejie volí. (Ale to jest staré právo; mohú páni jinak naleztí.)

§. 14. (*O ssutí dědictvie.*) Pak o ssutie jest čas, rok a den zemský dán každému, ktož své dědictvie ssutí má. A jiný nemóž ssutí, jedno strýc, bratr, stryjčence, neb syn dielný, aneb otec dielný, ale jiný nic. Pakliby otec prodal dědictvie poslúpné, a do roka umřel, a panna dědička ostala, a žádala by své dědictvie vyplatiti: tak s ssutiem móže jiti. I jest právo o ssutie troj póhon; a když prvé bude svědčenie, tehda má póvod penieze čisté mieti hotové, a ty před úřadem okázati; a žádá-li pohnaný ohledanie a čtenie jich, má se státi. Bude-li v nich co zlého nalezeno, a summy podle desk nedá: tehda póvod ztratí penieze i dědinu; penieze k úřadu a dědinu ku pohnanému. Pakli žádati bude póvod, mají penieze u desk položení býti; a také žádá-li úřad po vysvědčení prvé položení peněz pro svůj zisk, mají položení býti do prošcie žaloby přede pány. A nebude-li pohnaný přede pány chtěti svých peněz vzieti, a dědin póvodovi sstúpiti: tehda úřad má penieze mieti a dědiny póvod. Ztratí také póvod penieze na ohrazení práva, na opovědi, na počtu. V tom se vystřiceí má, aby i peněz i dědin neztratil. Ale pohnaný také ztratí dědiny bez peněz, nechtěniem vzieti peněz, opovědi, ohrazeniem práva a nestániem; ale vždy peniezi mají při úřadu ostati a dědiny při póvodu.

§. 15. (*Póhon o zlato a kobylé pole.*) O zlato, o kobylé pole, vše póhon troj, jako o dědiny; a svědomie vésti, jakžto o dědiny, s očistú.

§. 16. (*Póhon o dluh a základ.*) Pak o dluh a o základ jsú jiní póhonové. Nebo jest-li dluh nebo základ nad deset kop, buď věmný buď pojčený, vždy troj póhon, a svědków třeba sedmi zachovalých lidí, a větší strana má jich býti z toho kraje, na kterúž dědinu póvod zří, s očistú, a má veden býti v takýchž neděloch jako o dědiny. Pakli o deset hřiven bez lota, tehda jeden póhon a tři svědci s očistú; kromě ačby póvod byl měštěnin králów, a žaloval ze stravy, neb krámné věci co dotekl, tu jest svědków netřeba, než samé ot pohnaného přísahy.

§. 17. (*Póhon o dluhu s listem.*) Opět, bylliby list na dluh: tehda obeslati ku Pražskému purkrabi, ať právo jde jako o pečet. Neb se přízná, a plň; neb bude proti pečetí mluvití, a veď svědky usedlé lidi zachovalé před kříž, a tu přísahú trie z nich k němu, dva volená na kříži, a dva očistta. A nemajíť vše vládyky býti, ale lidé usedlí a dobře zachovalí, jížtoby měli na dědinách svobodných. Ale o dědinu mají býti svědci vládyky usedlé, bez přiroka zlých věcí, a nenájemní.

§. 18. (*Póhon o škody.*) Ale o škody, jež jsou rozličné a buďto jakž takž, jest jeden póhon ke čtyřem nedělím najméně a k šesti najvíce. A móż ten póhon jíti i k rokóm malým neľ velikým a mezi roky. A o škody, o sto hřiven nebo výše, sami pán sůdie. A ty škody, když o ně póhon jde, mají býti osvědčovány tociž opověděny komornič druhu a podsudku prvé žalob. Ale o škody jsou žaloby rozličné, jakož dole bude psáno, proto že jsou škody rozličné, jedny z účinka, druhé z příjmu, třetie z kázanie a čtvrté o požár nebo o pařez, o vdánie ku Pražskému purkrab a o ohřeb; a titot póhonové poslední již tyto časy nejdú.

§. 19. (*Žaloba o hlavu.*) O hlavu takto jest žaloba: „Petr z Vřeščan žaluje na Jana z Trnové, že jemu zabil otce jeho Petra z Kleni na mierné cestě bezpravně, a prosí práva.“ Ale o přihlaveniem dluhu, jenž jest také troj póhon, tak jest žaloba, že „Petr z Brus žaluje na Jana z Ian, že když zabil otce jeho Jana z Luk při hlavě jeho vzal jemu pět set hřiven stříebra; přielit, proši práva.“

§. 20. (*Žaloba z podávenie.*) „Machma z Tuřieho žaluje na Havla z Tyter, že potkav ji na mierné cestě, poranil ji svým pyjem v její kep bezpravně, a toho má dobré svědomie; neb jest přivolala lidi tu, kdež se jí hanba stala. Svědčí A. B. C. etc.“ A polmaný o svú věc také svědky vede.

§. 21. (*Žaloba o dřěliny bez desk.*) Jsú-li dřěliny dědieké, a desk k nim nemá, tehda takto: „Jan z Luk žaluje na Petru z Brus, že se uvázal bezpravně i drží dřěninu jeho poslušnú v Tuřiem, dvór poplužní s tvrzi, dřěninu, lukami, lesy, potoky, rybniky, štěpnicemi, s tů se vši zvolí, což k tomu příslušie; k niežto dřěnině má lepsie právo, nežli on, po Paškovi otcí svém z Trnové někdy řečeném po nedielném, a má na to svědky podobné, a prosí práva.“

§. 22. (*Žaloby o dřěliny dskami.*) Pakli jsou dsky, že děd neb otec kúpil, a ti byli nedielni, tehda má říci: „Petr z Bluk žaluje na Jana z Konie, že se uvázal bezpravně a drží jeho dřěninu v Bluku, tvrz, dvór poplužní etc. (tu jmenuj, jako dřieve), k niežto dřěnině má lepsie právo, nežli on, po svém otcí po nedielném, a toho se táhne na dsky zemské, a prosí práva.“ Též po dědu, strýci, bratru, po společníku každém, kteříž jsou dskami ve spolek zapsáni. Též o vsecky dřěliny, buďto o kobylé pole, buďto jiná kteráž kolivěk dřědina otjata bez práva.

§. 23. (*Žaloba o zástavu věnnú.*) „Kateřina ze Mžau žaluje na Jíru z Roztok, že se uvázal bezpravně a drží dřěninu její věnnú zástavnú v Roztokách, dvór poplužní s tvrzi, etc. (tu opět jmenuj to, což jest), na něžto má sto hřiven stříebra věna svěho,

jež ji to stříbro věnoval muž její Jan z Roztok někdy řečený, když zaň vdána a on ji sobě ženu pojímal. Dokládá se desk zemských, anebo (ač desk nemá), ale má na to dobré lidi.“

§. 24. (*Žaloba o zástavu věnnú bez desk.*) Pak po této nebo po prvé žalobě, kdež desk není a svědci jdú, má jich sedm býti vládyk nenájemných, čistých ot nárokův a usedlých ot dědin, většie strana z toho kraje, kdež ty dědiny ležie, a otjinud menšie. A ti mají ot pívoda po suchých dnech ve dvú neděli ve dsky vlození býti, a na prvé roky v primě v kaple opovědieni a postavení, i v kapln s ohrazením práva uvedeni býti. A třie z nich voleni ot pohnaného ku přísaze, podle vdovy, a ona napřed, a oni po nie vždy se zmatkem, přísahati budú na kříži. Ale o poslušpenství jdú svědci proti svědkóm, vše se zmatkem; a ktož zmčte, ten ztratí, a druhý zistě. Pakli oboji projdú, tehda niktož v ničemž není; a víc o tu věc pohoniti nemóže. Pakli bude žaloba ke deskám, tehda na pániech leží podle žaloby a desk, že páni naleznú, co se jim zdá podle práva zemského.

§. 25. (*Žaloby ze škod, z účinku a z kázanie.*) Pak po těch žalobách jiné jsú žaloby ze škod, a ty jsú pro rozličné příčiny také rozličny: Jedny jsú z účinka, druhé z příjma, a třetie z kázanie; a ty všecy s jich příčinami dole stojí.

§. 26. (*Žaloba z účinka.*) Takto jest žaloba z účinka: „Radún z Týnce zaluje na Petra z Brusóv, že jemu učinil škodu svú moei bezpravně na jeho dědině v Brusiech, když se tu přihodil, měl jemu dáti peníze jmenovité podle úmluvy přátelské, i nedal, a proto jest škodu vzal na rozličných nákladech, na hotových peniezecch, na rozličných stříberných klenotiech, za sto lřiven stříbra. Po tej škodě pívodě Jan ze Ptice, Petr ze Smrdova, aneb sám; mluví-li co proti tomu, proší práva.“

§. 27. (*Žaloba z účinka s listem.*) Bývá také v té žalobě pívodem list s visutými početmi, jakož pravda záleží. A když to bude v žalobě, tehda úřad otsielá strany s listem ku purkrabí Pražskému. A tu pak pozná-li se pohnaný ku pečeti a k slibu, tehda plniti musí, jakž purkrabic umluví; a toho jest právo ve dvú neděli. Pakli se nezná, tehdy jděte svědci, jakož jest napřed psáno. Ale to vždy má jíti, ač se pohnaný na žalobě tak bráníti bude, a právo sobě rozumné ohradí: ale jinak, jakž na žalobě bude opovědieno a k nevině položeno, tak se stan na přísahách a jinak nie; nebť by se straně křivda stala. — Také v té samé žalobě z účinka mohou ty příčiny býti, jako napřed stojí: „měl mi to učiniti, neb toto“ etc. (Ale v jiných žalobách to nemóže býti, jako o příjem nebo o kázanie.) Móže také v té žalobě z účinka mnoho jiných proměn býti, na

něžto, když řečník chce, pro zmatek strany, může mnoho mysliti, v tom práva nepohoršuje. — Může také ta žaloba z účinka býti bez přísahy strany pohnané; a ta bývá, když kto na ty škody dsky má, jako kdyžby kto úroky měl na druhem ve dskách, a dsky jemu nesvědčily, jedno na svatý Havel neb na svatý Jiří, a kdyžby podle starého práva úrok svatojiřský přeběhl úrok svatého Havla, a v tom právem nebylo saženo, a již podlé starého práva komorník jemu nemohl dán býti, a on pak přižena, z úrokův žaloval a desk se doložil, a ty nesvědčily, ani registra dání úroka: tu by měla přísaha minúti, a dsky ostati. — Také v těch žalobách z účinka může po tom slovu „bezpravně“ příčina přičiněna býti, ale v jiných říci; jako řka: „učinil jemu škodu svú mocí bezpravně, měl jemu jeho peníze dáti chvíli jmenovitú, i nedal, a proto škodu vzal“ etc. aneb jinak, jakož komu škodí. Ale v jiných to žalobách býti nemůže, neb v jiných očista nebývá, ale v tejto žalobě pohnaný přísahá, a za sebú dva očistníky má mieti pod ztracením pře.

§. 28. (*Žaloba z příjmu.*) Druhá žaloba bývá z příjmu. A z té žaloby i přísahy na kříži jsú vyňati všickni popravce, konšelé zemští, i ti páni, jižto popravu mají a jsú kmetové; tak že po tej žalobě na kříži přísahati nemají, než jedno na své kmetstvie, konšelsstvie svá neb na svú popravu, dva háky, jinak prsty, na prsy vložice, vzieti bez zmatku; a toho jim má věčeno býti. Ale jiní všickni musie na kříži přísahati se zmatkem, tak jakož žaloba záleží. Tak žaloba má býti: „Ondřej z Sak žaluje na Kříže z Rudy, že když Jan z Suché učinil jemu škodu svú mocí bezpravně na jeho dědinách v Sakách, a ta škoda na konicích, na rozličných stříbrných klenoticích a na rozličném domovitém nábytku za sto hřiven stříbra, a on tu škodu ot něho příjem i žive: mluví-liť co proti tomu, prošíť práva.“ A tak jinak měnice, jakž se komu zdá podle jeho práva.

§. 29. (*Žaloba ze škody na dědině.*) „Jan z Prahy žaluje na Petra z Týnce, že kázal mocí svú Janovi otnikudž učiniti jemu škodu bezpravně na jeho dědině v Záhoří, nebo na králově Václavově Českého dědině v Praze, když se tu byl přihodil.“ A tu škodu polož, na čemž chceš, jakž jest třeba, neb jakž tvá pravda záleží. A v téj žalobě nic nemož zmatečného býti, lečby řečník žaluje se dskami se dělil, a strana nebo řečník strany žádal desk čtenie, aneb žeby škody nebyly opovědieny.

§. 30. (*Umění v žalobách.*) V těch ve všech žalobách není jiného umění, než kdež jest třeba k řečníku se utéci, tenť svú mzdu vezma, žalobu stvoří, vždy více lži než pravdy; a to jest jistě z obyčeje pohanského, kdež jsú práva nalezena k libosti, ale ne ku pravdě, a tak i dnes tráji, do proměny panské.

§. 31. (*O položení roku k nevině.*) Po těch po všech žalobách, když již projdú na súde. a k nevině se položí pobnaný proti pówodovi, rok bude dán ku přísaze na prvé malé neb veliké roky, jakž se přihodí. A na tom roce straně obě, tak dobře ktož požene, jako pohnaný, mají se s svú opovědí postaviti u primy, ač bude, u vratech králových na hradě, kdež úředníci menší budú, a tu se i jménem svým, i otkud, i proti komu jménem a otkud, opovědieti; pakli primy nebude, ale do kaple jíti na sieň královu, a tu státi před úředníky a před oltářem, a z práva napomínati. A jakž tu úředníci po písarí rotu podle žaloby vydadie, tak učiniti v každém běhu. A ten běh viz dole podle vyloženie žalob svrchupsaných.

§. 32. (*O svědciach ku přísaze o dědinu.*) Když se kto pohoní o své dědictvie, a na to jemu přijde, že má svědky vésti, jakož sem napřed psal: má jich míti sedm vládyk usedlých a zachovalých, a ty na primé má opovědieti, každého jménem křestným a otkud; a pak po primě má s nimi jíti na královu sieň před kaplu, a tu čekati času, když úředníci volati káží, aby svědci byli vedeni. Tehda vezma řečníka, přistúpi před kaplu, a tu na pravé straně stane pówod, a pohnaný na levé; a řečník, když jemu písar svědky po dskách jmenovati bude, má je vésti, a ohradě právo před vstúpeniem svědku každému, a po jednom až do všech, a potom pówoda s ohradú uveď, a řečník s nimi. A mají svědci vstúpiti pravú nohú napřed. A když v kaple stanú, tehda strana druhá má sobě voliti tři, a ty písar hned znamenaj; a potom ti drie mají přísahati, a dva jich přísahu očistiti, jako dole stojí psáno

§. 33. (*Když obú stranú svědci projdú.*) Takéž se má státi, když obě straně svědky vedeta; a jestliže oboji svědci projdú, tehda niktož z nich v ničemž. Pakli jedni svědci jdú, a ti s očistú projdú, tehda získána pře; pakli neprojdu, tehda ztracena. Neb ty přísahy mají býti se zmatkem; krom^á očista má býti bez zmatku.

§. 34. (*Přísaha svědków o dědiny.*) Přísaha pak, kterúž mají činiti svědci, má vydána býti ot úředníków menších podle žaloby; a ta má takéž býti, jakož žaloba stojí, tak řkúc o dědiny: „Na tom přísahám, že se jest Petr z Rudy uvázal svú mocí bezpravně v dědiny Janovy z Blata v Blatě dvór poplužní s tvrzí etc. s tú se vši zvolí, což k tomu příslušie; k nimž dědinám má Jan právo lepší nežli on, po svém otcí po Petrovi z Blata někdy řečeném nedielném; tak mi böh pomáhaj i všichni světi!“ A též po bratru, též po mateři, s kteréž on chlebil až do jejie smrti.

§. 35. (*O dvou očistníkú po přísahách.*) I hned po těch svědków přísahách mají vystúpiti dva očistníky, a tak mají přísieci bez zmatku řkúc: „Ta přísaha, jižto Pavel z Sak přísahal, jest prava

a čista; tak mi bůh pomáhaj i všickni světi!“ (Z té řeči napřed psané každý může ke všem věcem dŕdickým, kdež naň nápad přijíti má, i po svej mateři, s kterúž chlebil, vybrati co a kterak činiti má. A řečník, kterýž tu věc vede, má i dlužen jest, když za to běže, strann ve všem věrně vystřieci i naučiti velmi pilně a snažně.)

§. 36. (*O jiných přísahách.*) Pak jiné jsú přísahy v těch pónonieh, ježto ze škod jdú, a ty jsú rozličné, protože také po žalobách jdú, ježto jsú rozličné, jakož sem napřed psal. Tak jest-li žaloba z účinka, tehda má pówod sám, nebo jeho poručník napřed se zmatkem přísieci, a potom pohnaný takéž se zmatkem. Ale pohnaný má za sebú dva očistníky mieti, i hned když jemu bůh pomůže projíti, aby je hotovy okázal a postavil bez napomínání. I má takto přísieci sám pówod, nebo jeho poručník, kohož v konci žaloby jmenuje: „Na tom přísahám, že nŕ jest Jan z Krp učinil škodu svú mocí bezpravně na mej dědině v Luži, tu kdež mi měl dáti hotové peníze, tak jakož mi slíbil, i nedal: a proto sem škodu vzal na hotových peněziech, na stříberných klenotieh a na konieh za sto hřiven stříbra; tiem mi jest vším vinen; tak mi bůh pomáhaj i všickni světi!“ Pŕisaha svědków pówodových: „Na tom přísahám, že Jan z Krp učinil škodu svú mocí bezpravně Alšovi z Luže na jeho dědině v Luži, tu kdež jemu měl dáti etc. (jako svrchu); tiem jest jemu vším vinen; tak mi bůh pomáhaj etc.“ Pak pohnaný, proti komuž ta pŕisaha stala se, ten se má otpŕisieci takto řka: „Na tom přísahám, jímž mě Pavel z Luže viní, bych jemu škodu učinil svú mocí bezpravně na jeho dědině v Luži, tu kdež sem jemu měl dáti peníze jmenovitě i nedal, by on proto škodu vzal na hotových peněziech etc. (jako napřed), tiem sem jemu vším nevinen; tak mi bůh pomáhaj etc.“ A tu hned za sebú mŕj dva očistníky, a sám ot kříže vstana, je bez napomenutí okaž, řka: „Teď své očisty mám, hotov jsem právu dosti učiniti.“ Pŕisaha očisty bez zmatku: „Na tom přísahám, že ta pŕisaha, jížto Jan z Krp přísahal proti Pavlovi z Luže, jest prava a čista; tak mi bůh pomáhaj i všickni světi!“ Pŕisaha se zmatkem: Pak jest třeba každému, kto přísahá, neb také pŕisahu přijímá, těch řečí, kteréž písar rotu vydáváje mluvŕ, pamětlivu býti. Neb ten, ktož pŕisahu přijímá, dopustí-li se, že v čem řečí, cknutiem neb jinú kterúžkoli pŕičinú pŕekazí, právo své ztratí, a právem starým z téhož věčně jeho pohniti nemož. (A o škody, bude-li právem ot něho nařčen, strach mě, když úřad k svědomí má, by pónonu neztratil a pŕisahy požití nemohl.)

§. 37. (*O pravieh staných.*) Práva staná rozličně se stávají: Někdy proto, že u primy nestane, ani se nemocen položí, ani jinak ohradí, jakož jest právo. Proto strana druhá panátné dá, a on hned ztratí svú pŕi, ktož se toho dopustí; a menší úředníci mohou za

právo dáti, buď oě koli, málo nebo mnoho. A též když přísahá na kříži v kaple, a neprojde, tůž úředníci moc mají. (A ta moc jest jím dávno ot pánov dána; neb přísaha sama zprostí, neb ztratiti dá.) A také, ač kto stoje u primy, i se zle opovie, ztratí svú při, a o to jesti dosti panských nálezov. A též, ač svědky vede, a jich neopovie jménem otkud a proti komu. Tak u primy bývá právo stané.

§. 38. (*Zmatkové v právě*.) Pak také v kaple, kdež přísaha bývá. opět nestáním, zmatkem přísahy, v úvodu svědkov do kaply, jakž sem napřed psal o svědciach, mlčením a neříkáním přísahy, u kříže přes páteř nepoložením prstov, jakž pisař ukáže, a zdvižením prvé než úředníci káží.

§. 39. (*Právo stané rozličným během*.) Také právo stané bývá na súde, buď veliký neb malý súd, rozličným během: nestáním bez ohrady nemoci, neb z země, neb královú službú; také bývá pauským otsúzením o velikú věc, o menší úřednicím.

§. 40. (*O zmatciach v žalobách*.) Také bývá zmatek v žalobě, když se řečník dělí, žaluje, s žalobú ve dskách psanú, a řečník s druhé strany, otázav se, jest-li pówodovo slovo, a on die, že jest, prosí desk té žaloby čtenie; a když shledá, že se žaloba jeho se dskami dělí, tehdy ztratí pówod při svú, a pohnaný bude toho prázden. (Než ježto řku, jinak pówod ztratí a jinak pohnaný, tak rozuměj, že pówod neztratí jiného takým zmatkem, jedno svúj pówon ten a náklad, ale móż se opravití, znova požena do třetice; ale pohnaný, když na žalobě kterýmkoli během ztratí, buďto neohrazením práva, neb odpovědí bez řádu, neb jiným kterýmžkoli během, vždy při, z niež jest pohnán, ztratí, a naň bude památne dáno.) A také my úředníci to držíme, když který pówod anebo pohnaný, ot něhož žaloba jde nebo odpověď, bez úřednicieho otpuštění stojí v laviciach súdných, a řečník strany honí před úřadem: tehdy právo ztratí. (A to držie úředníci z panského náleza.)

§. 41. (*Právo stané pro nezpravu*.) Také bývá právo stané z podvolenie v zápisu neb trhu pro nezpravu, kdyžby se věc podvolená nestala, aby právo šlo jako v staném právě. Tak ta práva staná jdú, a po nich hned úmluva, ježto jest úd práva.

II.

§. 12. (*O úmluvě po staném právu*.) Pak úmluva po staném právu jest ot pówoda napomanutie pohnaného, jenžto jest ztratil neb rádem súdným aneb podvolením; a ta úmluva prvé jíti nemá, než po dvě neděli po staném právě najméně. Pakli dále pówod nechá, to jest jeho vôle, a jeho právu neškodí do tří let a osmácte neděl,

lečby smrt neb pohnaného neb póvoda zašla. Pakli má býti úmluva pod podvolením neb pod trhy, nejmá býti prvé, než když ta příčina přijde, pro nižto vésti musí a svým dskám dosti učiniti. A v té nesnadně člověk zmate, leč ji prvé dá, nežli má býti, jakož dole poviem o těch všech zmatciech.

§. 43. (*O vzvodu.*) Po dvú neděli po té úmluvě pak může jiný úd práva býti, to jest vzvod. A ten vzvod jest rozličný, vedle rozličných pónonův a práv staných. Také jsú vzvodové jedni, ježto upřímo jdú na komorníka, a druzí jsú, ježto jdú na sudieho a na písáře; a třetí jsú, ježto jdú na ně na všecky tři společně. A o to chci ihned psáti, jakž jsem naučen.

§. 44. (*Vzvodové na komorníka.*) Vzvodové, ježto na komorníka jdú, jsú ti obecně, ježto k dědictví jdú, a v nich potom othádání třeba nenie; neb komorník jest pán dědický, ot něhož právem do-buda, každý dědictvie má míeti. A jsú ty věci tyto: pónon o dědiny každý naň slušie, vzvod o příhlavní naň slušie, neb hned po vzvodu ten dlužník a morděř má z svého dědictvie vyveden býti a póvod uveden; z kobylého pole jeho vzvod; a tak o jiných jeho všech věcech, kteréž jdú k dědictví. A to lépe poviem dole, kdež o othádání psáti budu.

§. 45. (*Vzvodové na sudieho a písáře.*) Pak vzvodové, ježto slušejí na sudieho a na písáře, jsú všickni jiní: o škody, o dluhy, o zástavy, buďte věnné neb jiné kteréžkoli, o základy.

§. 46. (*Vzvodové na všecky.*) Pak vzvodové, ježto na všecky slušejí, jsú jedno o nezpravu. Ty vzvody všickni třic dělé mezi se; ale to jest tepruv přišlo za Kaplěře písáře zemského, jakož ve dskách stojí. Ale dřiev jest bylo, jakož dsky svědčí, že má vedeno býti pro nezpravu, jako v starém právě, třetinú výš peněz trhových, a potom othádání slušie. (Takžby toho vzvodu neměl komorník, než druhá dva, sudí a písář; neb skutci úředníci mezi nimi mají se vždy měniti, pro úklady zlých, aby k jednoho ztrátě více svědkův bylo, a pravda světle šla k obecnství všech.)

§. 47. (*O panování neb brání s jedniem komorníkem.*) Potom pak jest jiný úd neb článek práva, ježto slove panování neb brání. A to slove jedniem kusem panování po staných právicích, a druhým kusem brání po zápisném právě, neb se praví v zápisích takto: „aby mohl bráti s jedniem komorníkem,“ neb se praví v zápisích takto: „aby mohl bráti s jedniem komorníkem, neb se uvázati v dědiny etc.“ jakž který zápis svědčí. A to panování někdy bývá bez škody, a někdy se škodú.

§. 48. (*Právo stané bez škody.*) Bez škody bývá, když kto

na právo stané a vzvedené ze škod neb z jiné zástavy, po němž vzvodu bráti by neměl, než jedno v úrocích. ač vzvod bude po svatém Havle neb po svatém Jiří, jižby tehdy bráti nemohl, lečby úrok přišel, a takby toho čekatí musil. Ale chce-li sobě své právo dovesti pro smrt, tehda musí na svůj náklad a na svú škodu, bez škody strany, komorníka vezma, opanovati, aby své právo dokonal; neb již potom dědí, a móż zapsati komuž chce.

§. 49. A protož věz, kdyžkoli kto právo ustoje na kom, bude na jeho dědiny vzveden ze škod, z věnné zástavy, z dluhu, z základu, a neopanuje i umřel: tehdy věz, žeť s ním to právo umře, ačby při právu i poručníky měl. Pakli opanuje jedno jednú, tak to právo již dědí, jakožto úplně dovedené, a buď to očkoli, kromě dědín, na něž když se vzvod stane komorníkem, již dále třeba není, ač druzí berú opanování. (Ale to se děje pro odstrk odporníkův.)

§. 50. (*Výstraha v panování.*) Také v tom panování, ktož je činí, má se pilně chovati, aby jinde nebral ani panoval, jedno tudíž, na němžto se vzvod stal. A to (z práva přimyšleného nedávno) vždy pówod má s sebu mieti komorníka a posla purkrabína Pražského, také že v každém zájmu mají tři nejméně, pówod, komorník a posel purkrabín. (A převýšíš-li více, tvá škoda, ale ne pohnaného; lečby byl otbojník, ten buď snuzen mimo právo, neb jest nepřítel práva.)

§. 51. (*Panování se škodú*) Pakli bude panování ze škod, neb podle zápisu: pówod s komorníkem a s purkrabíným poslem má toliko vzieti, jakby úrok na právo stané stačil, a třetinu výš pro náklad; a jest-li ze škod, ale k úřadu tolikéž. A to má tolikrát učiniti, kolikrát toho potřebie bude, tak vždy, žeby každý ten, kto chce panovati a své právo opravití, dotaz úřadný měl, a s jich radú učinil, a nezavede se snadně v nic nepodobné.

§. 52. (*Tránie panování.*) Ta panování z práva mají tráti do léta pólruhého, aby třikrát bráno bylo, a potom má pak othádání přijíti, ježto starým právem slove vděděnie. Ale buď panováno třikrát neb nebud, když jedno jednú jest panováno, a léta pólruhého s prvním panováním mine, móż othádáno býti ku pravému dědictví, aby ktož právem obdržal a zástavu má, již dědicem byl. Ale k tomu jeho právo nepudí; möße nechati othádání, dokud chce, jedno když let zemských nepropustí. A proto o tom othádání, když jest úd a článek konečný práva, chci tuto psáti

§. 53. (*Nález o othádání.*) To othádání z práva neslušie na žádného úředníka, což úřadu dotýče, jedno na komorníka; jenž jest zámeček všeho práva, neb othádání všecka práva zavíerá. A protož

jest rozličné, pro rozličné příčiny; neb to z předních věcí dobře jest známo, když všeho práva jest zámeck, a práv jest mnoho a rozličných, tehda ta práva v řádu jich rozličně ten zámeck zaviera: jinak o dědiny, jinak o škody, jinak o dluh, jinak o zástavu (vynmác věnnú, neb ta v svém běze ostává), jinak o základ, a jinak pro opuštění úrokův; k nimž ke všem věcem krátce psáti chci. Tehda vždy pro rozličnost práv rozlično jest othádanie.

§. 54. (*Kterak má othádanie býti.*) K nimž ke všem věcem takto pravím: že ten komorník s svým mlazším druhem, dada rok stranám na dědinu najméně dvě neděli napřed před tím othádaniem, vezma z desk výpis, vjeda na dědinu, a jest-li třeba, káže měříče dobytí, a súsědy svolaje, o každú věc tu rozličnost lehce rozdělíe podle výpisu z desk, plat každý ve všech krajích kopu platu po desieti kopách polože, stavenie, tvrze podle rady súsedské a svého tovariše i podle svého svědomie, a lán dědiny také, sady, chmelnice, vinice, řeky, potoky, mlýny i jinú rozličnú vóli a panstvie: a tak s tím jíti, aby obmeškánie nebo netbánie žádného v tom nebylo. (A v té každé rozdvoji výpis z desk té zpraví; neb tím jsa zpraven, ani nač vzvod, ani v čem vzvod, ani co ku póvodu, ani co k úřadu, úplně zvěda, obmeškán nebudeš.)

§. 55. (*O panování druhém.*) Potom pak po othádání, jenž zámeck jest práva, ještě bývá opanování ve dvú neděli, pro odporňky, byl-liby kto, ježtoby snad právo k dědinám maje, o póhonu, o staném právu, o vzvodu, o panováníech nevěděl, a již vidí skutek netajný, othádanie zjevné: ještě dvě neděli měj k otopře, a té požití má, až ukáže. Pakliby ji zameškal, již nemá k otopře dopuštěn býti; než póhon znova jemu nemá bráněn býti.

(Takť práva póhonná jdú díel tím řádem, jakož sem napřed psal. Ale že jest přenesnadné všem hlavám jedině hlavě dosti učiniti, ostavuje pilnějšíe věci múdrosti múdřejších, a však ještě o náleziech panských chci něco psáti, co mě pán bóh naučí.)

III.

§. 56. (*O panských náleziech.*) Panský nález za starých pánův velmi držán byl; a prvě by se musilo mnoho zlého státi, než to, což páni jsú nalezli, by předse nešlo. A také panský nález tak mocný byl, že ot něho žádný se otvolati nemohl, ani kdy komu dopuštěno. Kromě slýchal sem, že o cest sú se někteří, jako pan Mikeš z Potenštaina za ciesaře Karla, na říšské volence se otvolal; ale snad jest bylo proto, že jest jemu ciesař a páni přáli. Ale to právo této země nikdy nebylo, by o kterou věc který zoměnín mohl panského nálezu zniknúti. Protož i dnes mělby jich nález pevně držán býti,

a úředníci větší i menší mají, což pány bude odsúzeno, svými úřady pomocní býti; a najviece purkrabie Pražský, jenž hól mocí královú nade vsi zemí drží. (A bych řekl: pravý nález — toho vždy svědkem býti nesmějí; neb mnoho jest rot přirozených, ježto jsú na se laskavi, a jeden druhému pravdy umieněné pomáhá snažně. Protož nenie snadno pro tak velikú, ustanovenú, obyčejnú a přirozenú pravdu co jistého a konečného psáti, a zdá mi se lépe o to pomlčeti.)

§. 57. (*Nálezové v rovných přech.*) Často také v rovných přech páni jiné a jiné nalezají; a to bývá bez jich viny, ale vinú stran. Neb častokrát svú pravdu jedna strana řečí podobnú a výmluvnú přede pány vyvede, tak že jiež to k zisku panským nálezem pójde; a častokrát opět druhá strana, tůž aneb podobnú k též pravdu majíc, v svéj řeči a v svém líčení nevymluvně přede pány povede, sama se meškajíc, že páni o tůž pravdu jiež ke ztrátě naleznu; tak že z toho vychodí, že často pravý ztratí a křivý zůstě. (Neb v každém právě tomu, ktož své věci jest opatren, právo jest pomocno, a ktož své pravdy netbá, právo jemu také nerádo spomáhá. Onen smyslem a snažností zůstě, a druhý neclomyslem a leností ztratí. A protož sám sobě laj ztrativ, a onen sám sobě děkuj získav. V tom kusu páni svými nálezý ničímž nejsú vinni.)

§. 58. (*Nepřipúštěnie nálezov ve dsky psáti.*) Protož také páni dřieve svých nálezov nikdy nepřepustili ve dsky zemské klásti, nechťiec tiem hančni býti, že o jednu i tůž věc neb k tomu velmi podobnú, jiné a jiné nálezý činili. Než když sú co nalezli, kázali vzvod úřadu učiniti, neb v druhých věcech purkrabi Pražskému.

§. 59. (*O moci nálezov panských.*) Kde panský nález moc má? Pravím, že když páni súd osadie a popsáni budú ve čtyřech laviciech, a voláno bude řečníkem na sstupky, na spolky a na dánie, v tom miestě za starých pánov nálezi panští šli, ale ne jinde. Pakliby se strany svolily kdežkoli, a úřad to slyšal: tehda podvolenie práva ruší, a moci panské potvrzuje, buď jich málo neb mnoho.

§. 60. (*O potaze panském.*) Panského potazu nemóž žádný pán vynesiti, než na kohož sudí podá; a teu má býti kmet ot svých předkův. A co jest kmet, to páni vědie.

§. 61. (*O nálezu v jiném miestě.*) Bude-li pak kdy, pro potrebu a proto, že tomu páni chtieti budú, v jiném miestě nález panský, aby se stal buď v kláštore neb v jiném domu, a starší úředníci při tom budú, a straně obě svolé: móže ve dsky vloženo býti, ale s dobrú paměti, kterak a kde se stalo, kteří páni při tom byli, a kto potaz panský vynesl, a vóli stran také psáti. (Neb jinak proti tomu řeč bývá: „pokátně jsme odsúzeni, a ne v tom miestě, kde

§. 68. (*Syn svůj díel ztratí.*) Když syn otce, neb bratr bratra zabije, neb hanebně ochromí, podle starého práva, mimo jiné viny, svůj díel k jiným bratřím neb sestřím ztratí; a nebude-li žádného, ale na krále spadne; a přes to na panském nálezu ostane.

§. 69. (*Dei věno ztratí.*) Když panna se vdá bez otcovy vůle, neb po otci bez bratrovy vůle, neb poručníkov: má své věno ztratiti právem starým.

§. 70. (*Vdova věna požívá.*) Když která žena ovdovie a chce na svém stolci vdoviem seděti, a bude s dětmi, neb bez dětí: dokudž svého stavu vdovielo nepromění, má svého mocně požívati, podle svých desk, kromě berně obecné zemské, jež na dědice slušie. A to tak mluvím, nenie-li žádných výmluv ve dskách v tom věně; pakli jest co vymluveno, a ve dskách výmluva stojí, to má držáno býti, jako dsky svědčie.

§. 71. (*Vdova věno ztratí.*) Čím vdova svůj stav vdoví promění? Najprvé, když se za jiného vdá muže; druhé, když své věno v jinú ruku trhmem zapíše dskami, neb jinak kterakžkoli zavadt, již svůj stav proměnila. A dlužna jest své peníze věnné ot dědice vzieti, ktož právo k dědinám má, a jemu jeho dědin sstúpiti.

§. 72. (*Co má vdova vzieti po sstúpení.*) Po sstúpení, mimo peníze, co má vzieti? Když jiej dsky jiného nesvědčie, než jedno peníze, má vzieti peníze, své rúcho chodicie i ložnie, na kterémž s svým mužem léhala a sedala, a klenoty své, kteréž přinesla aneb muž jiej dal, obiič, kteréž ssuté k svému pokrmu chovala; ale což v zemi, nebo jiného nábytko, co jiej dsky nesvědčie, toho má otjiti. Dluhóv mužových platiti nemá, než kteréž se zdlužila v svém vdovství, ty plať. Pakli jic co nábytku neb jiných věcí dsky svědčie, to má zdvilnutí podle desk polozenie; v těch věcech má se zpravití dskami svými.

§. 73. (*Starým právem též vdova věno ztratí.*) Také podle starého práva vdova svůj stav promění, když po smrti muže svého po roce dietě má; nebo zjevné jest, že svého stavu počestného nezachovala a dále také nenie hodna toho svobodstvie. (To jest právo staré, a páni dobře k jeje polepšení ustanovili.)

§. 74. (*Na koho po smrti věno vdovy spadne.*) Po smrti vdovy každé, kteráž svého práva věnného jinému dskami nezavadt kterakžkoli, právo jeje na krále spadá. Ale chlebt-li s dětmi, zlé i dobré s nimi trpící, jeje věno na děti spadá. A bude-li třeba o jeje bydlo s dětmi, má k ukázání dosti býti na pánu popraveci najbližším, v jehož je kraji, jemuž v tom má věreno býti na jeho přísabu, bez jiného ukázanie.

§. 75. (*Ó poručníku sirotčiem dskami.*) Poručník každý dskami jest sirotkóv i jich zbožie do jich let tak mocen, jak sám otec, prodati, zapsati, obrátiti k své vůli; kromě věnovati nemóže, dáti ot sirotkóv nemóže, ani jim kterým pónonem do jich let co ztratiti. A dále jeho moc netrá, než jedno do let sirotka prvnieho; neb ten léta maje, i hned jest blíží poručenstvie, nežli onen dskami.

§. 76. (*O společníku ot krále vydaném.*) Co společník ot krále vydaný sirotkóm, neb poručník, moci má? Nic jiného, než zaruče dobře před úřadem, aby sirotkóm neutratil, ani jim zbožie do jich let umenšil, držeti sirotky bude. A jestližeby božiem přepuštěniem do let spravedlivých bóh sirotka neb sirotkóv neuchoval, a jich zbožie nápad měl jíti na krále: tehda ten sirotčí poručník neb společník nápad králóv vezme, a jiného nic. (Neb král nemohl dáti jiného, než své právo; a jeho právo jiné není, než jeho nápad spravedlivý: dědiny, a nic jiného.)

§. 77. (*Král sirotkóm let dáti nemóže k jich škodě.*) Móže-li král léta dáti sirotku, aby své prodati, dáti aneb zapsati měl neb mohl? Pravím, že toho ke škodě sirotčie učiniti nemóz; a jestližeby jeho kázániem úřad co zapsal ot takého sirotka, an let nemá, když k letóm přijde, nemá jeho nic vázati, než při svém ostatí, a léta ot krále daná nemají jemu ke škodě býti. (Nebo to pravím: kterakžkoli král právem starým jest najvyšší poručník sirotkóv, však předčí přátelé přirození po meči a dskami zapsaní poručníci; ale aby dobře sirotkóm činili. Také k jich škodě a k jich zlému jim král z práva starého nic dáti nemóže, než toliko svůj nápad. O tom více mluviti nechci.)

V.

§. 78. (*Někací zmatci.*) Ještě jsú někací zmatci, ježto bývají u vedení práva svrchupsaného, počnúc ot pónonóv až do othádánie. A o těch chci něco málo psáti, prvě proti komorníku, jenžto pónoní a pónon svědčí.

§. 79. (*O řádu komorničiem.*) Každý komorník Pražský má mieti tento řád: Když pónoní, má ke dvoru, neb k hradu neb k sedění přijeda, ssčsti s koně a braň otložití větši, a s hólkú do dvora na tvrz, ueb do sedění jíti, a tak sám, nebo s tovařišem v dalších krajích, polnati a ohledati, ač otpora jest, jest-li tu žena, jehož pónoní, či není; a pečet úřední mieti, ač ji chietí bude polnaný viděti neb jeho posel. A pak do prvnieho města králova jeti, a konšelóm osvědčiti, koho. ot koho a který deň polnal. A bude-li na svědčení kterou věcí z dřevniech kto se brániti, a on z toho nevynde: vie úřad pomstu starú, která se má státi. Také

kdežby pohonil a pečeti neměl, mohlby svázán býti bez prodaje; neb by ukázati nemohl, by byl komorník.

§. 80. (*O zmatciech na žalobách.*) Pak na žalobách jsú zmatci obecní, ktož opovědného nedá, práva neohradí, se dskami se rozdělí, a jiní jsú zmatci obecní.

§. 81. (*Výstraha na vzvodu.*) Na vzvodu chovaj se, by jinde nevzvodil, jedno tu, kdež pónon svědčí.

§. 82. (*Výstraha na panování a othádání.*) Na panování jinde také práva nevodí, než kdež jest vzvod. Pak othádání jinde nečíň, než tu, kdež jest vzvod a panování, aby právo ku právu sjednal.

VI.

§. 83. O zhúbci zemském panský nález.

§. 84. O nepřijímání zhúbci zemského nález.

§. 85. Nález o popravě.

§. 86. Nález o brání, násilí a lúpeži.

§. 87. O strahování (z r. 1402),

§. 88. O nářku chlapstvem (nález z r. 1410. — III. Wenc. Q. 2. — Vid. supra pag. 60).

§. 89. Nález nepohoniti o zemskou věc k duchovnímu právu (z r. 1411. — IV. Wenc. C. 16. — Vid. supra pag. 63).

§. 90. Také o duchovní súd, což jest Králova Milost se pány ustanovil, aby nebylo o světskou věc a o zemskou pohoněno k duchovnímu právu, že toho nedržíe, než vždy ti pónonové jdú předse bez překazy, a jimi zemany hubie, a o to lidé rytieři a panoše i zemené velmi křičie, že nález panský předse nejde, kterýž ve dskách stojí psáu.

§. 91. (*O zemskou věc k zemskému a o duchovní k duchovnímu právu.*) Páni se také potázali o práva duchovníe, že proto mají úředníci huěv a přimlívání, že se jedniem stavuje a druhým nie; než prosie, aby jednomu jako druhému šlo právo, o zemskou věc k zemskému právu, a o duchovní k duchovnímu. A páni i panose jsú k zemi usedlí, má-li kto k nim které právo, hledajž právem, a má se jemu pravda státi.

§. 92. (*Najvyšší úředníci nemají ižádného pohoniti.*) Sudí zemský, komorník zemský, purkrabie Pražský a písar zemský, ti

všichni čtyřie nemají izádnéuo pohoniti, dokudž jsú v úřadech, proto, nebo úřady vládnú, a to by jim snadně přišlo bez nákladov; neb sami vládnú, a tudyby krále, pány, rytieřc. panoše zabubili. Než mají dáti věděti pánóm na toho, ktožby práv nechtěl býti přede pány, jednu, drubé žalovati, i třetie žalovati: a tu mají páni k tomu poslati, i úředníci jiní, aby jim jich tovařiš práv byl přede pány. Tu když se po třetie vrátie, an práv nechce býti, ani přede pány přijíti: tehdy tepruv mají jemu páni a úředníci otpustiti, aby pohonil. Pakli přes to pohoní, neosvědčiv toho: tehdy to králova vina, a v právě neměl by viec úředníkem býti.

§. 93. (*Nález, že král najvyššiech úřadov nemož zastaviti.*) Také těch všech úřadov najvyšších zemských, jakožto jest sudí zemský, komorník zemský, purkrabie Pražský a písař zemský, těch čtyř úřadov nemá jich král zastaviti ani zapsati žádnú věcí, než mají svobodni býti; proto, zdaby který úřad zavadil, tehdy dřieve nežby byl vyvazen, ažby se veliká žádava stala zemi. I mají svobodni býti; nebo ktožby se v úřadě nehodil, aby miesto jeho jiného vsadili, pro řád zemský.

§. 94. (*Nález o deskách zemských.*) Dsky zemské nemají otevřeny býti, než jedno když páni v plném šudě sedie ve čtyřech laviciach; kromě lečby pro královu potřebu a Králova Milost chtěla, tehdy má Králova Milost dsky otevřieti a svú potřebu zdiati, pojma najvyššieho komorníka, najvyššieho sudieho a najvyššieho písaře desk zemských; a zděje Jeho Milost potřebu svú, ihned aby byly dsky zase zavřeny.

§. 95. (*Králové Čeští nadali a ustavili komorníka.*) Králové Čeští dali své zbožie pro obecnie dobré, chudému i bohatému aby se jim pravda dala; dali své vsi komorníkóm, jižto mohú chudého i bohatého pohnati k zemskému právu. A ti mají všichni z těch vsí třiie státi na každé suché dni u Praze; a tu mají chudí, bohatí, sirotci, vdovy jednati se s nimi, komuž jesti potřebie na koho pohnou, jakž se mohú ujednati. A pakli se nemohú ujednati do prvnioho kraje, tehdy nemá vzieti viece do prvnioho kraje, než pět grošov, buď veliká věc neb malá; a do drubého kraje deset, a komorníku toho kraje pět; a tak každému komorníku toho kraje, z kteréhož kraje pohní. A do třetieho kraje věrdunk, a do najvyššieho kraje čtvrtého dvadeceti grošov.

§. 96. (*Nálezoví o komorniciech.*) A dále pak ten komorník starý, jenžto komorníky rozdává, ten má na nájmě komorníky dva neb tři, a tomu najvyššiemu komorníku platí veliký plat z toho; jenž se proto žádný sirotek, žádná vdova, ani chudý žádný nemož se svého práva dopohoniti ani dovesti; neb vezmú s něho což chtie,

kop několiko, a to musí dáti, neb póhoun nechati. A proto ten komorník úřad najímá, aby ot jiných komorníkův, jež na nájmě má, veliký groš zdvihl; a oni nájemníci komorníkové tudy chudým lidem velikú zádavu činie, berúc hrubě s lidí. Protož nemá to býti, by úřady najímali: ale jmají všichni komorníkové státi, aby se potřeba chudému i bohatému stala neb dála. A to mají právo bráti, jakožto ot staradávna, a nic více. A proto, že tak najímají, jest zemi hrozná zádava a škoda.

§. 97. (*Komorníku co právo.*) Na rozdiel když komorník jede, má též právo vziati, jakož sudí, pět věrdunk a ztravu podobnú; jakožto jest bylo od staradávna, že sú chudých nepřejímali.

Sudí zemský, kdež po vzvodiech jede, nebo na diel, má vziati ztravu podobnú, a ot prvního kraje pět věrdunk, ot druhého tolikéž, ot třetího i ot čtvrtého tolikéž.

Ot panování má komorník vziati věrdunk, aneb jak se v rovenství umluví.

Ot ohledování desk, ktož potrebuje oblaště, ten má kopu dáti, a písaróm čtyři groše. A když páni sedie ve čtyřech laviciech v plném súde zemském, tehdy má písar dáti dsky čísti, komuž jest třeba. bez peněz, ktož se na dsky tiehne a přihnán bude.

Trh komuž kladú ve dsky, buď málo neb mnoho, ot každé kopy má dáti groš, za kolikož kop kúpí, a písaróm čtyři groše.

Stánie a nestánie: ot toho památného již nechtie vziati dvú kopú, ježto dřieve čtyřmi groši otbývali starým právem.

Ot othádánie má právo vziati pět věrdunk starým právem.

Na úmluvu když komorník jede, ot toho má vziati věrdunk.

§. 98. (*Co purkrabi Pražskému, když s úřadem jede.*) Purkrabie Pražský, když kam s úřadem jede, ježto úředníci pošlí jej, ten má právo věrdunk vziati a ztravu podobnú. Ale nemají jemu listu dáti ot úřadu, proto, nebo sú jej úředníci poslali, a s ním komorník jede ot úřadu. A proto, zdaliby se kto vzepřel: ale má úředníky, že jej zastúpíe. A proto nemají jemu listův dávatí ot úřada, neb jest to zádava v zemi. Dá groš purkrabi, a písari druhý, a to nemá býti.

§. 99. (*O spolciích.*) Také spolkové a dánie neb sstupkové nemají voláni býti, než na plném súde panském.

§. 100. (*O zatajení žaloby.*) Také právo jest, kdyžby kto koho pohnil a naň žalobu vložil, a páni na súde seděli, a slyšeli póhonné věci, a řečník provolal, má-li kto žalovati, aby žaloval, a jestli žeby zatajil: tehdy vedlé starého práva, žádá-li pohnaný, žeby měli tu žalobu vymazati, neb jest póvod na zmatek zadržal.

§. 101. (*O věnování v milostivé zástavě.*) Také právo jest, kdyžby kto své ženě věnoval v milostivé zástavě na dvě vesnicích summu jmenovitú, jakož ve dskách kladeno bude; a kdyžby se na tú dvě vsi nedostalo, ale na třetí, jakož ve dskách záleží, aby mohla sáhnúti, a tak jí dsky svědčily; a kdyžby ta paní ovdověla a věno to obdržela, a potom muže druhého pojala s tím věnem: tehdy kdyžby jí dědic nebo jiný, kterýžby právo k tomu zboží měl, ježto ona věno má v tú dvě vesnici, sstúpil jíej nebo jejímu muži, aneb tomu, ktožby ot nie poslán byl. aneb ot jejíeho muže, a oni to přijeli ot toho držitele: nemají potom dále sahati na třetí ves; to jest panský nález.

§. 102. (*O poručníku v pónoně.*) Kdyžby kto koho pohnal k zemským dskám. a ten pohnaný sobě poručníka učinil dskami, a poručník jej položil nemocna, a potom pohnaný přišel před úřednicky Pražské téhož dne, i pravil: „páni úředníci! teď stojím k svému právu proti pówodu:“ tu úředníci podali toho na pány. má-li ten pohnaný svú při tiem ztratiti, ponidž jest jej kladl poručník nemocna, a ten téhož dne přišel před úředníky, zdrav jsa; tehdy páni našli, ponidž jest zmatkóv hledal pohnaný, že jest svú při ztratil.

§. 103. (*O svobodě pánóv v náleziích.*) Také páni pravie, že jsú svobodní páni, že mohou z svých nálezóv stalých a v zemské dsky zapsaných, mohou jich přičiniti i ujeti, jakožto svobodní páni. A také tak pravie, že nemají psaných práv mieti, aby se nezpravovali lidé po jich náleziích: než dnes jednomu podle líčení jeho pře k zisku naleznú jemu. a o túž při jinému, ktož svú při nerozumněje povie a ne tak řádně, podle řeči své líčení. za ztracenú emu naleznú.

§. 104. (*O výpise z desk.*) Také právo jest, kdyžby komu dali výpis z desk zemských, jakož ti výpisové bývají, ježto větší úředníci kazují dáti a při tom výpisu by úředničie pečeti nebylo, jakož dsky svědčie; anebo se stane bez vyšších úředníkov vóle, a ten výpis neměl úředničie pečeti při sobě, a potom ten výpis nesrovnával se s dskami, kdyžby byly dsky otevřeny, a byl ten výpis bez pečeti: nemělo by proto písáři k hrdlu jíti, neb jest karta; ale má o to trestán býti. Pakli by při tom úředničie pečť byla, a nesrovnal se ten výpis s dskami, kdyžby byly dsky otevřeny: tehdy by písáři k hrdlu šlo.

§. 105. (*O ubrmanství.*) Kdyžby na koho přišlo ubrmanství, a jedna strana sstála na druhé straně právo. a dovedla toho řádem zemským, a pak zapsali mocně na ubrmany dskami. jakož to řád jest; a druhá strana, točiz na které jest právo istané. chtěla toho právem otbyti podle líčení svého, cožby jíej ta strana dala vinu,

ježto jest ustála právo: panské jest naučení, že nemož toho právem a přísahú ta strana otbyti, než nebo dosti učiuiti té straně, jakož jest právo sstála, anebo ubrmanové vratte zase strany ku právu jich, bez pohoršení práv jich.

§. 106. (*O honění zhubce zemského anebo zloděje.*) Také jest potaz panský, jakož jest od staradávna bylo, že Králova Milost má pro takú věc sáhnúti s purkrabí Pražským a svými úředníky, s městy a s kláštery napřed; a bylo-li by, žeby tomu nemohli nic učiniti, má povolati pánov a popravicí toho kraje. v kterémž se taká věc děje, aby Jeho Milosti pomohli; pakliby ti všichni nemohli tomu nic učiuiti: ale mají povolati na jiné pány i na obec. A ti všichni mají jemu pomoci; ale má jim Králova Milost za poraženú škodu státi a ztravu dáti, jakož od staradávna bylo.

§. 107. (*O zápise dluhu jmenovitého.*) Také kdyžby kto komu zapsal třem neb čtyřem, a tak svědčil zápis: dluh jmenovitý, jakožto v zápisných knihách svědčí, aby se mohl s jedním komorníkem uvázati ve svém dluze, a ty prodati, zastaviti, směniti, učiniti s tím jako se svým vlastním; a kdyžby jeden propustil z těch tří, aby to mocno bylo, jakoby všichni propustili: pak kdyžby se jeden z těch tří s komorníkem uvázal dříve propuštění zápisu, a tito potom propustili po uvázání tohoto: tehdy jest panský nález, že jsú tito nemohli propustiti jeho díelu, neb se jest prvé uvázal v svém dluze.

§. 108. (*O vinách úředníčích.*) O vinách úředníčích jesti toto právo: Když úředníci chtějí své viny bráti, mají na své roky před zemany volati, aby se každý o viny smluvil, že chtějí na ty, kteřížby se nesmluvili poslati. A když to učinie, tehda tepruv po druhých rocích mají poslati s výpisem vin na každého zemenina. A ty viny mají bráti dobrotivě a se ztravú, když sú se toho dopustili. A nemají jich bráti, doňavadž se stranú se vinný nesmluvie, neb doňavadž roci neprojdú; lečby bylo nedohončie, toho mohou popraviti po provolání, ale do provolání nic. Opět v kláště na jednoho nemohú poslati, leč na vešken kraj. a vždy po provolání; lečby se páni větší o koho smluvili, a kázali jieti menším.

§. 109. (*O otbojnicích.*) Z toho všickni otbojníci neb othončie práva jsú vyňati; když otboj bude ukázán na koho, a on jsa polnán, roky zmeská, mož nau dluh bez všeho volání sazeno býti, i k zboží i k hrdlu. Pakliby ranil neb zabil komorníka neb úředníka, ihned má k němu i bez pohlou k hrdlu i k zboží jeho sazeno býti.

§. 110. (*Co má z vin bráno býti.*) A co má z vin bráno býti? Pravím, jakž pohlou jest; jest-li ze škod, právo jest úřada Pražského tolikéž, jako strana, a to jest, ač právo bude stané neb dovedené. Pakli strana práva nevede, úřad sám vésti nemůže, než podle milosti

k své vůli vinu vezmi. jakož pónon, málo neb mnoho; ale vždy v nedovedeném pónonu méně, nežli v dovedeném. Pakli jest z dluhu, z dědin kterýchkoli, buď věno, nebo dědictvie, neb zástava, neb základ: nemá více býti, než pět věrdunk, a vždy s milostí. A když bránie vin jde škodú, kteréžby úrazem, neb othonem, neb nedániem bráti, úřad vzal, buď na koniech, neb na odění, na ranách neb na dlení ztravy: má ten mimo vinu škodu dáti úřadu a ztravu tiem větší.

§. 111. (*O ztravě.*) Co má ztravy býti? Tolikéž, jako viny, podle pónonu, lečby kterou hrdoští více se viny dopustil; a k tomu vždy buď milost.

§. 112. (*O práviech dovedených.*) V dovedených práviech, když strana nevede, také úřad vésti nemá; lečby šlo úkladem takým, žeby se kromě desk straně smluvile, a pro utrpenie přede dsy nepřišly. a to bylo súsědom zemanóin znáno. A proto vinám léta úředniem neprochodie, aby mohli popraviti když chtiec; kromě kdyžby vinnú dědinu v jinú ruku otlúčil, a ten v druhé ruce léta zemská prodržal, jižby v tom běhu úřad svú vinu ztratil, skrze své obmeškánie. (Neb každý jedno svých zpravec podle desk do let požívá, a nic dále; a nevinný za vinu cizí nemá trpěti.)

§. 113. (*Příčina vin.*) Proč jsú viny nalezeny ot starých pá-nónv? Pro strach ztráty, aby viděl i ktož pónoní, i ktož se pónonu dopustí, že právo žádá jich klidu, a na zisk nic netbá; než nechtie-li pro pokoj a pro ctnost sebe nechati, ale asponě pro strach ztráty. Nebo úředníci o to práci nesúce, darmo pracovati nechtie. A také pro povýšenie úřadov ta jim jest moc dána, jakúž páni nad svými úročnísky mají, aby se toho nedopúšťeli, jímžtoby svým vyšším práci a sobě neklid učinili; a každému jest zbožie milo.

§. 114. (*O držení lidí v pónoniech.*) Také jest panský nález proti těm, ktož lidi v pónoniech držíe dlúho na zmatek, aby každý, ktož na koho žaloby na prvě roky neprovede, a páni na súde sedú, na svého súpěre: aby ten pónon měl z desk vymazán býti.

§. 115. (*O stoliciech panských.*) Také jest nalezeno. ktožby mezi pány v stoliciech byl svým životem, bez panského otpuštění, a žaloval na jiného, neb jiný naň, a řečník toho honil: že má při svú ztratiti.

§. 116. (*O řečníku nález.*) Také jest nalezeno, ktožby řečníka neměl přede pány neb před úředníky, a prosil, aby jemu byl dán: že jemu má dán býti. Pakliby řečníka nikoli nemohl mieti: ale sám otpoviedaje nemá zmatkem ztratiti; než vždy na pániech neb na úřadu má řečníka prositi prvě.

117. (*Starší bratr mlazšiemu a sestra sestře ztratiti nemóž.*) To jest také právo, k tomu praviec, a o tu věc dávno páni mezi sebou różnici mají: jedni pravie, že to móž býti, že starší bratr mlazšiemu, jenžto let nemá, ztratiti móže, neb z práva, let dojda, poručník jest mlazšieho, a jsa poručník, móže jemu ztratiti; druzí pravie, že více ztratiti nemóže, než jedno svůj diel, proto že poručník, a i ovšem bratr nedielný, sirotku ztratiti nemóže do kouce, lečby dlhové a závady otcem jich zašli. A tak vždy v té při páni stojie, jedni sem, a druzí tam táhnúc. A též vplně o sestrách, kteréž dědictvie otce svého osadú, pacholíkúv když neuie. Ale což jest ve dskách shledáno v takých běžiech? Po odporách, a po tom, když starší dědiny prodává aneb zapisuje, že vždy miesto ostaví, anebo sám prodávaje přimiení jméno bratra neb bratří mlazších, že jest toto právo: když dluhu neb závad otcových nenie, že bratr starší mlazšiemu dokonce ztratiti nemóže; neb přirosta, na tom svého dielu bude hleděti, ktož jeho dědictvie má a jemu to ostojí. Pak-li otcova závada: ten je vše ztratiti mohli jim i získati; protož starší móž tiem činem vše ztratiti. Ovšem pak ztratiti nemóž starší mlazšiemu, když oba léta máta; neb již mlazší léta maje, z staršieho poručenství vyjde, a tak z moci utratí. A pak i ovšem mlazšieho dielu, měj neb neměj léta, věnem zavadiťi nemóže, než jedno svůj diel. A též vplně o děvečkách dědičkách, že staršie zápisem neb útratú dielu mlazšie zavadiťi nemóž.

§. 118. (*O vise.*) Visa vydává se z latiny jako viděná neb ohledaná. Ta visa bývá proto, když kto má kterou při neb které právo nebo vklad, jehož se leká: tehda vezma s sebou kohož chce, i jde ke dskám, a tu svú neb proti sobě při, zápis neb právo kteréžkoli jest ohledá; a nalezue-li co v tom svého zisku, prosí písáře, aby jemu visu znamenal, a to proto, aby písář potom se neomýlil proměnití, neb jest ohledáno. Neb do ohledanie strany které pře, móž písář ve mnohých věcech opraviti a polepšiti, bez pohoršenie strany: ale jakž ta visa zajde, tak jest tomu již tak ostati, jakž jest vidieno. A ta visa běží ve všech kusiech práva, ot pónu dále až do konečného othádanie, a potom dvě neděli. I jest to obecné u desk, ktož se svému súpři brániti neb zmiesti má, jest-li múdrý, najprvé se uteče ku písáři, a prosí naučenie, co činiti má neb který a k čemu rok; také shledá, kterak se brániti má: i prosí písáře, „znamenaj mi visu, ať mi to tak ostane, jakožť sem ohledal.“ Pak se radí, co proti tomu činiti má; neb rány té, kteréž prvě ohledáš, lehčojie se vystřežeš, než-li té, kteréž nevidíš. Ta visa se hodí velmi každému, ktož súde nemóž prázden býti, i pro písáře, aby nezměnil věci ohledané, i pro řečníka, aby neřečkl, „tak nenie, jakož ohledaná pře jest“; neb visa jest zámek všie pře.

§. 119. (*O otpoře.*) Pak otpora všem jest obecná obrana proti každému právu, kdež může ukázána býti. Ale ne vždy má, ani každému dopuštěna býti, než za časa, doněvadž jest čas otpierati. Čas otpierati jest do panského otsúzenie, tomu kohož súdie; potom k otpoře nepřijde. Čas otpierati svých dědin jest, doněvadž škody nevezme brániem ot úřada. Čas otpierati proti právu, doněvadž se othádanie nestane dědinné, a dvě neděli potom. Čas otpierati vdovám, doňavadž léta vdovie po smrti mužov neprojdú, to jest tři léta a osmnácte neděl. Čas sirotkóm otpierati, doňavadž léta sirotčie neprojdú, táž jako napřed. A tak každému člověku otpierati čas ten zemský tři léta a osmnácte neděl. Ale ne všem jich otpory jdú: těm, ktož jsú otsúzeni pány, nejdú, buďto pro kterúz kolivěk věc, pro otúmrť, neb pro jiné právo. Ale jsú-li jiní, ne ti, jižto jsú otsúzeni, jižto mají právo k těm dědinám, kteréž jsú pro jiné otsúzeny, jedno nemeškajte svých časov, co právo ukazuje: mají slyšání býti, tak v zemském súdě, jako ve dvorském.

§. 120. (*Kterak otpory kladú.*) Otpora takto má kladena býti: „Já Beneš neb Václav z Příbramě etc. otpierám dědin svých i nábytkov v Bahně, dvora poplužnieho se všemi nábytky, i všech dvorov kmetciech, což tu mám, proti tomuto zápisu, neb stanému právu, neb proti trhu, jezto Petr ze Skal zapsal, nebo právo ztratil aneb prodal; a pravi, že k těm dědinám i nábytkóm lepší právo mám, než-li kto jiný; a to chci ukázati dskami zemskými na prvnie suché dni, když dsky budú otevřieny.“ A jestliže ukáže, má toho požití, jakž úřad uloží; pak-li neukáže, tehda jest se sám otsúdi. Nemá také žádný otpory klásti, než ten, ktož móż propřieti a v rok vniknutí; neb jemu o právo běží.

§. 121. (*Staré právo o držení dědin.*) Také starým právem o staré drženie dědin lidi vedú vládyčie, jakož sem napřed psal, sedm svědkov; ale nynie paní i vdov i jiných lidí nedopuštějí svědkov, neb chtěie, aby bylo dskami tvrzeno, což činíti mají, jakož ve dskách o to nález panský svědčí.

§. 122. (*Nový nález o póhonu, ktož slúžie králi.*) Takto jest právo: Když kto koho požene, a ten pohnaný bude v Praze, a král pošle k úřadu, že jsú ti pohnaní pro jeho službu ostali u něho: aby mohli státi ku právu a zastúpiti je jich služebnici; to jest nynie vnově úřad přijal.